

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

1. Το ποίημα του Εγγονόπουλου Ποίηση 1948 δεν ανήκει στα χαρακτηριστικά ποιήματα της ποιητικής του Εγγονόπουλου και του υπερρεαλισμού, κύριος εκφραστής του οποίου υπήρξε. Τα υπερρεαλιστικά στοιχεία που υπάρχουν στο κείμενο είναι τα ακόλουθα:

- Ο κατακερματισμένος, ο θραυσμένος, ο τεμαχισμένος λόγος, που, κατά τον Κώστα Μπαλάσκα, «μοιάζει σαν να σπαράχτηκε και αυτός από το μακελειό».
- Η ελλειπτική διατύπωση των προτάσεων. Οι μονολεκτικοί στίχοι.
- Η έλλειψη σημείων στίξης (χρησιμοποιείται σε ολόκληρο το ποίημα μόνο μια παρενθετική ρητορική ερώτηση, που στόχο έχει να δείξει ότι ο ποιητής αναφέρεται στα ποιήματα που έχει γράψει και σε διαφορετικό χρόνο απ' αυτόν του ποιήματος).
- Η σύλληψη της εικόνας της ποίησης που γράφεται σαν πίσω από αγγελτήρια θανάτου.
- Η μικρογράμματη γραφή.
- Ενδεχομένως η στάση του ποιητή, πως η εποχή δεν ενδείκνυται για ποιητική δημιουργία, απορρέει από τη θήτευσή του στον υπερρεαλισμό, που είναι εναντίον κάθε στράτευσης της Τέχνης.

2. Η παρομοίωση που χρησιμοποιεί ο Εγγονόπουλος είναι αναμφίβολα μακάβρια. Με την παρομοίωση αυτή ο ποιητής τονίζει την εφιαλτική πραγματικότητα του πολέμου και ειδικά την πιο τραγική του εικόνα, αυτήν του θανάτου που μάλιστα είναι ιδιαίτερα μαζικός. Ότι κι αν γίνεται εκείνη την εποχή έχει τη σφραγίδα, το στίγμα του πολέμου. Καμιά ανθρώπινη δραστηριότητα, πολύ περισσότερο η τέχνη, δεν ξεφεύγει, δεν ανατρέπει την κατάσταση. Αντίθετα μάλιστα, σύμφωνα με τη γνώμη του ποιητή, η τέχνη επιδεινώνει την κατάσταση. Μοιάζει με ιεροσυλία, κατηλεία των νεκρών και των αγώνων τους, είναι εντελώς παράταιρη στο γενικότερο κλίμα, μοιάζει με μια περιπτή και ανούσια πολυτέλεια. Αυτό το αίσθημα πνιγμού αντανάκλαται στο χωρίο με τη χρήση της καθαρεύουσας. Ο ρόλος της παρομοίωσης είναι να εκφράσει αυτό το κλίμα αλλά και να δικαιολογήσει την προηγουμένως διατυπωθείσα άποψη του ποιητή (δεν είναι εποχή για ποίηση και άλλα παρόμοια).

Ταυτόχρονα έχει και δομικό ρόλο στο ποίημα αφού αποτελεί συνδυαστικό κρίκο, νοηματικό και δομικό, ανάμεσα στις δύο άλλες ενότητες του ποιήματος, ουσιαστικά γίνεται γέφυρα μεταξύ της θέσης και του συμπεράσματος του ποιητή.

3. α) Ο τίτλος του ποιήματος, Στον Νίκο Ε ... 1949, αρχικά (και λόγω της τοποθέτησής του στο σχολικό βιβλίο απέναντι από την Ποίηση 1948) φαίνεται ότι αναφέρεται στον Νίκο Εγγονόπουλο, στον οποίο απαντά σχετικά με το ρόλο της ποίησης σε δυσμενείς εξωτερικές συνθήκες. Ο ίδιος ο ποιητής, εντούτοις, το έχει απορρίψει λέγοντας ότι αναφέρεται σε κάποιο συναγωνιστή του, το Νίκο Ευστρατιάδη, επομένως πρόκειται για αφιέρωση κι όχι για ποιητική απάντηση στον ομότεχνό του Νίκο Εγγονόπουλο.

Ανεξάρτητα, λοιπόν, από την πολεμική για το εάν το ποίημα του Αναγνωστάκη Στον Νίκο Ε. .. 1949 είναι η ποιητική απάντηση στην Ποίηση 1948 του Εγγονόπουλου, τα δύο ποιήματα βρίσκονται σε γόνιμο διάλογο, γεγονός που αποδεικνύεται από τα ακόλουθα σημεία:

- Η ασάφεια του τίτλου του ποιήματος του Αναγνωστάκη είναι σκόπιμη, προκειμένου να είναι σε θέση να σχετιστεί και με το Νίκο Εγγονόπουλο.
- Η συνάφεια των χρονολογιών και το γεγονός ότι η ποιητική συλλογή «ΕΛΕΥΣΙΣ» του Εγγονόπουλου είχε κυκλοφορήσει το 1949.
- Η μίμηση του ύφους και του στιλ γραφής του Εγγονόπουλου από τον Αναγνωστάκη, με τον ασθματικό, κατακερματισμένο λόγο, που δίνει την αίσθηση σπαραγμού από τον Εμφύλιο.
- Η θεματική συνάφεια των ποιημάτων, από τη στιγμή που οι δύο ποιητές προβληματίζονται πάνω στο ίδιο θέμα.
- Η ρητορική ερώτηση στην παρένθεση.
- Απουσία λυρικών εξάρσεων και μελοδραματισμών.
- Απουσία στίξης.
- Κυρίαρχο θεματικό μοτίβο ο θάνατος.

β) Ο βασικός στόχος του Αναγνωστάκη είναι να δώσει με το κείμενό του μια ξεκάθαρη και ρεαλιστική απεικόνιση της πραγματικότητας του εμφυλίου πολέμου στην Ελλάδα. Κατά συνέπεια κάθε εκφραστικό μέσο στο κείμενο εξυπηρετεί αυτόν το στόχο. Τον ίδιο λοιπόν ρόλο επιτελεί και η γλώσσα, οι συγκεκριμένες λέξεις, ο τρόπος με τον οποίο εκφράζεται ο ποιητής.

Πιο συγκεκριμένα, βλέπουμε να κυριαρχούν τα ρήματα και τα ουσιαστικά. Τα ρήματα γενικά δίνουν την «ενέργεια» στο κείμενο, αποδίδουν το φορτισμένο με αρνητικά συναισθήματα κλίμα. Όλα τα ρήματα στο ποίημα δηλώνουν την απώλεια, τη φθορά και το θάνατο που χαρακτηρίζει την εποχή. Το μεγαλύτερο όμως συναισθηματικό βάρος κουβαλάνε τα ουσιαστικά στο ποίημα. Τα ουσιαστικά συγκεκριμενοποιούν το συναίσθημα, καταγράφουν τα δρώντα, τα πάσχοντα πρόσωπα. Τόσο αυτές οι λέξεις που αναφέρονται σε πρόσωπα (φίλοι, μάνα κλπ), όσο και οι άλλες (ερείπια, εφιάλτες κλπ) έχουν ειδική βαρύτητα, διπλό περιεχόμενο. Πρόκειται για λέξεις που κουβαλάνε

φόρτιση όχι μόνο συναισθηματική αλλά και κοινωνική, ιδεολογική. Η περιεκτικότητά τους αυτή πυκνώνει το λόγο, εντείνει τη συνδηλωτική λειτουργία του και κάνει το ύφος λιτό και απότομο, τραχύ. Έτσι φανερώνεται ο μεγάλος πόνος, ο σπαραγμός της εποχής αλλά και του ποιητή. Την κορύφωση της τραγικότητας και της συναισθηματικής φόρτισης επιτυγχάνουν τα επίθετα. Χωρίς να είναι πολλά είναι όμως χαρακτηριστικά αφού δηλώνουν ξεκάθαρα τα τραγικά αδιέξοδα της εποχής και των ανθρώπων (τρελής, έρημους, τρυπημένες, σάπιες κλπ). Ο λόγος χρησιμοποιείται από τον Αναγνώστη ώστε να αποδοθεί με πληρότητα το κλίμα της καταστροφής, του πόνου και της οδύνης που κυριαρχεί στην Ελλάδα εκείνη την εποχή.

4. α) Ενδιαφέρον παρουσιάζει το δέσιμο ήχου και σιωπής αλλά και φωτός σκοταδιού στο ποίημα του Αναγνώστη. Η σιωπή της νύχτας «σπάει» από τις φωνές της τρελής μάνας και το αναπάντητο κλάμα του παιδιού. Η σιωπή αντανάκλα το θάνατο που πλανάται στην ατμόσφαιρα. Το ίδιο όμως αποδίδει και ο ήχος αφού οι συγκεκριμένοι ήχοι δεν είναι τίποτε περισσότερο από τις τραγικότερες εκφάνσεις της απανθρωπιάς του πολέμου. Ενώ λοιπόν σιωπή και ήχος αλληλοαναιρούνται, αφήνουν στο τέλος την ίδια πικρή γεύση, δηλώνουν το αδιέξοδο του πολέμου.

Ανάλογη είναι και η σχέση φωτός σκοταδιού. Το φως της ημέρας αναιρεί το σκοτάδι της νύχτας. Το σκοτάδι αντικατοπτρίζει το θάνατο αλλά και το φως της ημέρας οδηγεί στο θάνατο, αφού το ξημέρωμα φέρνει μαζί του τις εκτελέσεις. Ήχος και σιωπή, φως και σκοτάδι αλληλοαναιρούνται αλλά οδηγούν στον ίδιο παρονομαστή, στο ίδιο τραγικό αδιέξοδο. Είναι κι αυτό μια συνέπεια του πολέμου. Η ζωή των ανθρώπων αποδομείται τόσο πολύ που καμιά μεταβολή, καμιά εξέλιξη δεν μπορεί να αναιρέσει την ατμόσφαιρα του θανάτου. Είναι μια εποχή αδιεξόδου και αυτό καταγράφεται με σαφή και απόλυτο τρόπο στο ποίημα του Αναγνώστη.

β) Ο Αναγνώστης έχει την άποψη ότι ο ποιητικός λόγος ως πράξη καταγγελίας, θα πρέπει να μιλήσει για όλα τα τραγικά που συνθέτουν την εικόνα του εμφύλιου σπαραγμού. Στον Αναγνώστη η εποχή αυτή εικονοποιείται και προσδιορίζεται με συγκεκριμένο τρόπο, χαμός, θάνατος, φωνές, ερημιά, ερείπια, εφιάλτες κ.τ.λ. Ο Εμφύλιος λοιπόν παρουσιάζεται ως εκτελέσεις φίλων, μοιρολόγια, τρομοκρατία, κατάλυση κάθε δεσμού, υλικές καταστροφές, ηθική εξαχρείωση, τραυματική ψυχική εμπειρία και εφιαλτική αγωνία. Έτσι ο ποιητής όχι μόνο αποτυπώνει βιώματα, εμπειρίες και συναισθήματα από εκείνη την ιστορική πραγματικότητα αλλά την καταγγέλλει την καταδικάζει ταυτόχρονα. Η παραπάνω εποχή θα σημαδέψει το νεαρό ποιητή για όλη την υπόλοιπη ζωή του, ενώ παράλληλα δίνει στο ποίημα το στίγμα της ποιητικής του στάσης, ποίηση βιωματική και κοινωνικά προσανατολισμένη. Αυτό άλλωστε αποκαλύπτει και ο καταληκτικός στίχος του ποιήματος "(Μα ποιος με πόνο θα μιλήσει για όλα αυτά;)". Εδώ υποβάλλεται η ενδόμυχη πίστη του ότι μόνο ένας ποιητής είναι σε θέση να καταγράψει τη πραγματικότητα για να την καταγγείλει, για να δείξει το μέγεθος της απανθρωπότητας της σύγχρονης ζωής.

5. Οι τρεις ποιητές, ο Εγγονόπουλος, ο Αναγνωστάκης κι ο Πατρίκιος, έζησαν τα δύσκολα χρόνια του Εμφυλίου. Οι δύο τελευταίοι μάλιστα φυλακίστηκαν, διώχθηκαν, εξορίστηκαν. Αυτός ο ενεργός τους ρόλος ίσως είναι μια διάσταση της ερμηνείας της διαφορετικής στάσης που κρατούν σε σχέση με τον Εγγονόπουλο.

Ο τελευταίος, με το ποίημά του Ποίηση 1948, δίνει τη θέση του ότι η ποίηση δεν έχει καμία θέση όταν ο θάνατος απλώνεται παντού. Κανείς δεν πείθεται να σταματήσει να πολεμά κι επιπλέον δεν μπορεί να αποτελέσει ούτε πηγή έμπνευσης ούτε να δώσει ένα αποτέλεσμα που να προσφέρει αισθητική απόλαυση.

Από την άλλη, ο Αναγνωστάκης μιλά για τον εφιάλτη του εμφυλιακού τοπίου, το θάνατο των φίλων, την οδύνη αυτών που χάνουν τους δικούς τους, την κατάρρευση των πάντων και την ηθική αλλοτρίωση, τους εφιάλτες των φυλακισμένων μελλοθανάτων.

Με τον ίδιο τρόπο κι ο Πατρίκιος αναφέρεται στο θάνατο αλλά και σε όλους εκείνους που εκτελέστηκαν άδικα, στην υπονόμευση του κύρους της δικαιοσύνης αλλά και της αξιοπρέπειας των ανθρώπων. Ο ποιητής, νιώθοντας ότι είχε μια ανέλπιστα τύχη να ζήσει, οφείλει να γράψει για όλους εκείνους που πέθαναν, που σκοτώθηκαν, να ιστορήσει τα γεγονότα, να καταγράψει τις αδικίες και να αφήσει στους μεταγενέστερους τι πραγματικά συνέβη.

Σ' αυτό το σημείο διαφοροποιούνται ελαφρά κι ο Αναγνωστάκης με τον Πατρίκιο. Ενώ και οι δύο θεωρούν ότι είναι χρέος τους να γράψουν σε εποχές εξαιρετικά δυσμενείς, ο πρώτος πιστεύει ότι πρέπει να το κάνει, γιατί μόνο η ευαισθησία του ποιητή μπορεί να συλλάβει τη φρίκη του Εμφυλίου και να την καταγράψει, διαφυλάσσοντας με τον τρόπο αυτό κομμάτια από την ιστορία' από την άλλη, ο Πατρίκιος θεωρεί υποχρέωσή του να μιλήσει για όλους εκείνους που έχασαν τη ζωή τους, για να εκπληρώσει τη χάρη που του έκαναν, που πέθαναν στη θέση του. Πιστεύει, δηλαδή, ότι είναι υποχρέωσή του απέναντι στους άδικα σκοτωμένους να ιστορήσει τα γεγονότα.